

Львівський національний університет імені Івана Франка
Філологічний факультет
Кафедра української фольклористики імені академіка Філарета Колесси

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

В.о. декана
філологічного факультету
доц. Крохмальний Р. О.

30 серпня 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

УКРАЇНСЬКА МІФОЛОГІЯ І ДЕМОНОЛОГІЯ

галузь знань	<u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва галузі знань)
спеціальність	<u>035 Філологія</u> (шифр і назва спеціальності)
спеціалізація	035.01 українська мова та література 035.09 фольклористика <hr/> (назва спеціалізації)
факультет	<u>філологічний</u> (назва інституту, факультету, відділення)

Львів – 2021 рік

Робоча програма навчальної дисципліни “Українська міфологія і демонологія” для студентів 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 035 Філологія, спеціалізаціями 035.01 "українська мова та література", 035.09 "фольклористика", 30 серпня 2021 року, 14 с.

Розробник: **Андрій Вовчак**, кандидат філологічних наук, доцент Кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси

Робочу програму розглянуто на засіданні
Кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси
Протокол № 7 від 24 червня 2021 року

Завідувач
Кафедри української фольклористики
імені академіка Філарета Колесси

24 червня 2021 року

_____ (проф. Василь Івашків)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Затверджено Вченою радою філологічного факультету
Протокол № 1 від “30” серпня 2021 року

Голова
Вченої ради філологічного факультету _____ (доц. Крохмальний Р.О.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

30 серпня 2021 року

1. Опис навчальної дисципліни

Витяг з робочої програми навчальної дисципліни “Українська міфологія і демонологія”

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2,5	Галузь знань 03 Гуманітарні науки (шифр, назва)	Вибіркова (за вибором студента)	
Модулів – 1	Спеціальність 035 – Філологія (шифр, назва)	<i>Рік підготовки:</i>	
Змістових модулів – 4	Спеціалізації: 035.01 – українська мова та література, 035.09 – фольклористика	3-й	-й
Курсова робота		<i>Семестр</i>	
Загальна кількість годин – 75		6-й	-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – ___	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	<i>Лекції</i>	
		32 год.	год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		год.	год.
		<i>Лабораторні</i>	
		год.	год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		43 год.	год.
		ІНДЗ:	
		Вид контролю: залік	

2. Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – ознайомити студентів з основними аспектами міфологічної світоглядної системи українців:

- передумовами виникнення й джерелами міфологічного світосприйняття;
- особливостями формування й семантикою українських міфологічних (українські язичницькі божества доби Руської держави) та демонологічних (демонічні істоти у віруваннях українців XIX–XXI століть) уявлень;
- трансформаціями, яких зазнав старий поганський світогляд під впливом християнізації України;
- сучасним побутуванням архаїчних світоглядних ідей.

Важливість курсу: необхідність читання курсу "Українська міфологія і демонологія" студентам спеціальності "українська мова та література" зумовлена звісною універсальністю міфологічних систем та їх особливою роллю у розвитку людської цивілізації загалом й українського народу зокрема.

Міфологія, як відомо, є одним з найдревніших, відомих нам, архаїчних ідеологічних утворень, яке має синкретичний характер: у міфологічному світогляді переплетені зародкові елементи *релігії, філософії, науки, мистецтва*, він лежить в основі культури народу. Тож без вивчення давнього світогляду неможливо адекватно пізнати культурний розвій народу, становлення й семантику його мистецтва, інших галузей духового життя.

Особливе пізнавальне значення вивчення міфології має для дослідника словесності, як усної (фольклору), так і писаної (літератури), адже саме мистецтво слова увібрало в себе й донесло до

наших днів численні ідеї і концепції старого світогляду, без належного знання яких годі зрозуміти історію української культури і літератури, як давньої, так і нової.

Завдання курсу – шляхом вивчення основних ідей і компонентів міфологічної світоглядної системи українців сформувати у майбутніх дослідників української словесності вміння і навички, необхідні для адекватного розуміння культурних процесів, а також для всестороннього і глибокого спеціального аналізу проблем становлення і розвитку традиційної обрядовості, фольклорної творчості, зокрема еволюції фольклорних жанрів, особливостей сюжетної, образної-символічної, поетичальної систем, зрештою, такого складного питання, як національна специфіка українського фольклору.

Очікувані результати навчання:

У результаті вивчення цього курсу студент повинен

знати:

- основні джерела вивчення української міфології і демонології;
- репрезентативні світоглядні концепції, систему істот української міфології і демонології;
- основні наукові концепції вивчення архаїчного світогляду.

вміти:

– аналізувати особливості міфологічного світогляду українців у площинах: передумови зародження і джерела міфологічного світогляду; генеза і функціональність основних світоглядних концепцій української міфології і демонології; семантика міфічних і демонічних істот; зв'язок міфологічних концепцій зі становленням традиційної обрядовості, фольклорної творчості, традиційного знання;

- виявляти типологічні й специфічні особливості міфологічних систем різних народів;
- застосовувати основні концепції наукових досліджень для аналізу міфологічного світогляду.

Програмні результати навчання:

ПРН 2. Упевнено володіти державною та іноземною мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами.

ПРН 3. Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в конкретній філологічній галузі.

ПРН 4. Оцінювати й критично аналізувати соціально, особистісно та професійно значущі проблеми і пропонувати шляхи їх вирішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.

ПРН 6. Застосовувати знання про експресивні, емоційні, логічні засоби мови та техніку мовлення для досягнення запланованого прагматичного результату й організації успішної комунікації.

ПРН 9. Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації.

ПРН 10. Збирати й систематизувати мовні, літературні, фольклорні факти, інтерпретувати й перекладати тексти різних стилів і жанрів (залежно від обраної спеціалізації).

ПРН 11. Здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних.

ПРН 12. Дотримуватися правил академічної доброчесності.

ПРН 13. Доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних філологічних питань, власну точку зору на них та її обґрунтування як фахівцям, так і широкому загалу, зокрема особам, які навчаються.

ПРН 14. Створювати, аналізувати й редагувати тексти різних стилів та жанрів.

ПРН 15. Обирати оптимальні дослідницькі підходи й методи для аналізу конкретного лінгвістичного чи літературного матеріалу.

ПРН 16. Використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.

ПРН 17. Планувати, організовувати, здійснювати і презентувати дослідження та/або інноваційні

розробки в конкретній філологічній галузі.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1:

ТЕОРІЯ МІФОЛОГІЇ. ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ І КАТЕГОРІЇ

Тема 1. Поняття "міф", "міфологія". Природа і походження міфу

1.1. Поняття "міф" як сказання про богів, духів, героїв, обожнених або пов'язаних із богами своїм походженням, про прапредків, що діяли на початку часу й прямо або опосередковано брали участь у створенні самого світу, його елементів як природних, так і культурних. Міф як архаїчна, властива давньому первісному суспільству форма світосприймання, розуміння світу і самої себе первісною людиною, як початкова форма духовної культури людства.

1.2. Поняття "міфологія". Два значення терміну "міфологія": 1) міфологія як сукупність сказань про богів і героїв і, водночас, система фантастичних уявлень про довколишній світ. Міфологія як найраніше ідеологічне утворення синкретичного характеру, спрямоване на осмислення світу. Зв'язок і співвідношення міфології з іншими формами людської духовної діяльності (релігія, філософія, наука, фольклор, мистецтва); 2) міфологія як наука про міфи – наукова дисципліна; зв'язок міфології як науки з іншими дисциплінами – з фольклористикою, історією літератури, філософією, історією, психологією.

1.3. Природа і походження міфу, особливості міфологічного світосприймання.

1.3.1. Головні передумови формування міфологічного мислення:

1) Первісна людина не виокремлювала себе з навколишнього природного і соціального середовища, не мислила себе поза їх межами;

2) Мислення первісної людини мало риси дифузності й нероздільності, було майже невіддільним від емоційно-афектної та моторної сфер, нерозривно поєднуючи їх у собі

1.3.2. Зasadничі особливості міфологічного світосприйняття:

1) Оживлення, одухотворення, олюднення довкілля, загальна персоніфікація;

2) "Метафоричне" зіставлення природних, соціальних, культурних об'єктів.

1.3.3. Джерела міфологічних уявлень первісних народів.

Три джерела міфологічного світогляду давніх народів [за: Микола Костомаров. Несколько слов о славяно-русской мифологии...]; головні передумови виникнення "міфологічної логіки" [за: Э. Мелетинский. Мифология]; джерела міфічних мотивів [за: Іван Франко. Як виникають народні пісні]; особливості міфологічного мислення у порівнянні з мисленням поетичним [за: Олександр Потебня].

Тема 2. Специфіка міфу

2.1. "Символізм" міфу.

2.2. Етіологізм міфу (спрямованість на пояснення реалій навколишнього світу).

2.3. Генетизм міфу (заміна причинно-наслідкових зв'язків прецедентом – походження предмета видається за його суть і т.д.).

2.4. "Правдивість" міфу (парадигматичний характер міфічної реальності).

Тема 3. Класифікація міфів

3.1. Загальний огляд міфологічних тем і мотивів

3.2. Типи міфологічних тем і сюжетів: етіологічні міфи; космогонічні: астральні, солярні, місячні міфи; антропогонічні міфи; теогонічні міфи; дуалістичні міфи; близнючні міфи; тотемічні міфи; календарні міфи; есхатологічні міфи; героїчні міфи. Семантичний аналіз міфів.

3.3. Категорії міфічних істот: прапредки (першопредки, прабатьки, праістоти); культурні герої; деміутри; трікстери; духи; боги.

Тема 4. Структурно-семантичний аналіз антропогонічного міфу

Основні ідейно-змістові моменти (мотиви) антропогонічного міфу (сюжету):

4.1. Творець людини / людей

- 4.2. З чого сотворена людина
- 4.3. Яким способом сотворена людина
- 4.4. "Оживлення"/"одухотворення" людини
- 4.5. Призначення сотворених людей
- 4.6. Сотворення жінки: ідея підлеглості та "гріховності" жінки, жінка-призвідниця лиха для людства
- 4.7. Гріхопадіння людей / зісuttя людського роду

Література:

1. *Грушевський Михайло*. Початки і розвій словесного мистецтва // *Грушевський Михайло*. Історія української літератури: У 6 т., 9 кн. – Київ, 1993. – Т. 1. – С. 59–77.
2. *Колесса Філарет*. Про вагу наукових дослідів над усною словесністю // *Колесса Філарет*. Фольклористичні праці. – Київ, 1970. – С. 17–33.
3. *Костомаров Николай*. Несколько слов о славяно-русской мифологии в языческом периоде, преимущественно в связи с народною поэзиею [1872] // *Етнографічні писання Костомарова*. Зібрані заходом Академічної комісії української історіографії. За редакцією акад. Михайла Грушевського. – Київ, 1930. – С. 283–298 (або у книзі: *Костомаров М.* Слов'янська міфологія. – Київ: Либідь, 1994. – С. 257–279).
4. *Кун М.А.* Легенди і міфи Стародавньої Греції. – Київ, 1967 (або інші видання).
5. Матеріали до гуцульської демонології. Записав у Зелениці Надвірнянського повіта, 1907-1908 Антін Онищук // *Матеріали до українсько-руської етнології*. – Львів, 1909. – Т. 11. – С. 1–139.
6. *Мирча Элиаде*. Аспекты мифа / Перевод з французского. 3-е издание. – Москва, 2005.
7. *Митрополит Іларіон*. Дохристиянські вірування українського народу. – Київ, 1992.
8. *Мифологический словарь* / Под ред. Е.Мелетинского. – Москва, 1991.
9. *Мифы народов мира: Энциклопедия: В 2 т. / Второе издание*. Москва, 1987. – Т. 1 (А-К), 1988. – Т. 2 (К-Я).
10. *Токарев С.А., Мелетинский Е.М.* Мифология // *Мифы народов мира: Энциклопедия: В 2 т. / Второе издание*. – Москва, 1987. – Т. 1 (А-К). – С. 11–20.
11. *Франко Іван*. Гесіод і його твори. Теогонія (Походження богів) // *Франко Іван*. Зібрання творів: У 50 т. – Київ, 1977. – Т. 8. – С. 314–342.
12. *Франко Іван*. Як виникають народні пісні // *Франко Іван*. Зібрання творів: У 50 т. – Київ, 1980. – Т. 27. – С. 57–65.
13. *Фрезер Дж.* Золотая ветвь. Исследования магии и религии. – Москва; Ленинград, 1931. – 332 с.

Змістовий модуль 2:

ВИЩІ БОЖЕСТВА ДАВНІХ УКРАЇНЦІВ ДОБИ РУСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Тема 5. Джерела вивчення української міфології

Джерела: давні історико-літературні пам'ятки релігійного та світського змісту (українські й іноземні): літописи, хроніки, свідчення християнських місіонерів, які ще застали язичництво, "Слово о полку Ігоревім", релігійні "Поучення"; жива фольклорна традиція; дані археології, релікти язичницької скульптури, графіки.

Тема 6. Релігія давніх слов'ян і зокрема українців (основні аспекти)

6.1. Історико-літературні джерела: візантійський історик Прокопій Кесарійський VI ст., німецький місіонер Гельмольд XII ст., "Житіє Оттона Бамберзького" XII ст., "Повість вremenih літ" XII ст. та ін.).

6.2. Основні моменти релігії давніх слов'ян і зокрема українців:

- 1) існування вірувань у різні численні божества (багатобожжя);
- 2) існування вірувань у верховне, головне божество;
- 3) наявність культу божеств (релігійні практики): ідоли; святилища; жерці; жертвоприношення; обрядовість жертвоприношень; ворожіння, віщування.

6.3. Ідея "єдиного (верховного) бога" у давніх слов'ян і зокрема в українців.

6.4. Сварог – давній "єдиний бог" творчої сили природи в українців.

Реалізація ідеї єдиного верховного бога в українській міфології: *Сварог* – "єдиний бог" давніх українців, податель творчої сили цілої природи. Відомості про Сварога у давніх (до X ст.) українських та іноземних історико-літературних пам'ятках. Фрагментарність згадок про цього бога у пізнішій літературі (XI–XIII ст.).

6.5. Спеціалізація найістотніших проявів "єдиного бога" в окремі нові божества в уявленнях давніх українців.

Приклади спеціалізації найважливіших проявів давньої божественної істоти в образах нових божеств у поглядах окремих слов'янських народів (на матеріалі давніх історико-літературних пам'яток): божества полабських слов'ян Сварожич (XI ст.), Радегаст (XI ст.), Свентовит (XII ст.); українські вищі божества Перун, Хорс-Дажбог, Волос, Сварожич-вогонь.

Тема 7. Вищі божества давніх українців доби Руської держави

7.1. Перун.

7.2. Хорс, Дажбог.

7.3. Велес.

7.4. Сварожич-огонь.

Інші божества: Стрибог, Симаргл, Мокош.

1) Порівняльний аналіз розвитку давньоукраїнських уявлень про божества. Аспекти аналізу:

– рівень персоніфікації (індивідуалізації) божеств: наявність індивідуальних імен (рівень їх абстрактності: узагальнення в імені провідних ідей культу божества); існування індивідуальних ідолів (рівень їх індивідуалізації).

– рівень розвитку антропоморфізму: зовнішній вигляд божеств (ідоли); генеалогія божеств; гендерний склад системи божеств;

– рівень розвитку функцій опікунства, покровительства.

2) Сутність вищих божеств давніх українців (підсумок).

Джерела:

1. *Гельмольд*. Славянская хроника. – Москва, 1963.
2. Літопис Руський / За Іпатським списком переклад Леонід Махновець. – Київ: Дніпро, 1989.
3. *Прокопій Кесарійський*. Война с готами. – Москва, 1950.
4. Слово о поході Ігоревім Ігоря сина Святославоного внука Олегоного / Передне слово, переклад та примітки Павла Салевича. – Львів, 1999.
5. *Титмар Мерзебургський*. Хроника: В 8 книгах. – Москва, 2009. – Книга 6. – С. 102–103.
6. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край... Материалы и исследования, собранные д. чл. П.П.Чубинским. – Том третий. Народный дневник, изданный под наблюдением деств.-чл. Н.И.Костомарова. – СПб, 1872.

Література:

7. *Bruckner A.* Mitologia słowiańska. – Kraków, 1918.
8. *Аничков Е.В.* Язычество и древняя Русь. – Москва, 1914.
9. *Гнатюк Володимир*. Нарис української міфології. – Львів, 2000.
10. *Грушевський Михайло*. Історія України-Русі. – Київ, 1994. – Т. 1.
11. *Денисюк Іван*. Міфологічні істоти у топонімах та фольклорі Волинського Полісся // *Денисюк Іван*. Літературознавчі та фольклористичні праці: У 3 т., 4 кн. – Львів, 2005. – Т. 3.
12. *Зеленин Д.* Очерки русской мифологии. – Москва, 1916.
13. *Кагаров Е.* Религия древних славян. – Москва, 1918.
14. *Костомаров Николай*. Несколько слов о славяно-русской мифологии в языческом периоде, преимущественно в связи с народною поэзиею // *Костомаров Микола*. Слов'янська міфологія. – Київ: Либідь, 1994.
15. *Максимович Михайло*. Дні і місяці українського селянина. – Київ: Обереги, 2002.
16. *Митрополит Іларіон*. Дохристиянські вірування українського народу. – Київ: Обереги, 1992.
17. *Нагорнюк Олексій*. Народна топографія // *Етнокультура Рівненського Полісся / Упорядник Віктор Ковальчук*. – Рівне, 2009. – С. 239–264.

18. *Фаминцын А.С.* Божества древних славян. – СПб, 1884. – 331 с.
19. *Цинкаловський О.* Стара Волинь і Волинське Полісся (Краєзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 року): У 2 т. – Вінніпег: Накладом Товариства "Волинь", 1984. – Т. 1–2.

Змістовий модуль 3:

УКРАЇНСЬКА ДЕМОНОЛОГІЯ

Тема 8. Поняття "демонологія". Джерела вивчення української демонології

8.1. Демонологія = нижча міфологія – сукупність уявлень і вірувань про духів (демонів), різні уособлення "нечистої", потойбічної сили, її вплив на явища природи та життя людини.

Багатство та різноманітність нижчої міфології українців. Рівень та особливості її збереження і сучасного побутування в Україні.

8.2. Форми реалізації демонологічних уявлень українців:

1) у фольклорних творах: деяких казках, легендах, піснях (русальних, купальських, баладах), прислів'ях, приказках, прокльонах, особливо в демонологічних народних оповіданнях (новелах, билицях, бувальщинах) і замовляннях;

2) у традиційних календарних і родинних звичаях і обрядах;

3) в оказіональних звичаях (поведінкових стереотипах).

8.3. Джерела вивчення української демонології.

Дві основні групи джерел:

1) опосередковані (принагідні) джерела: писемні пам'ятки (історичні твори: літописи, хроніки, хронографи; історії); релігійні церковні твори (поучення, житія); літературні твори (світські).

Ненадійність опосередкованих джерел для вивчення міфологічних уявлень: принагідний, а не спеціальний (науковий) інтерес до міфологічних уявлень; релігійна тенденційність церковних джерел; художня умовність літературних згадок.

2) основні (наукові) джерела: науковий польовий матеріал – відомості, які зібрали науковці безпосередньо від носіїв традиційного світогляду (початок XIX–XXI ст., власне від часу появи міфології як наукової галузі).

Високий рівень достовірності і надійності наукового джерельного матеріалу.

Наукова публікація демонологічних уявлень (у фольклорно-етнографічних збірниках Володимира Гнатюка, Володимира Шухевича, Антона Онищука та ін.).

8.4. Специфіка українських демонологічних уявлень.

Високий ступінь *еволюції українських демонічних істот* у загальній системі розвитку уявлень про міфічні істоти:

1) високий рівень індивідуалізації та спеціалізації демонів;

2) розвинутість опікунських функцій (над природними реаліями, людською господаркою тощо);

3) співвідношення антропоморфізму та зооморфізму;

4) виражена генеалогія;

5) регулювання важливих сторін життя та діяльності селянина.

Основні аспекти аналізу демонічної істоти: аналіз імені, генеалогії, зовнішнього вигляду, місця перебування та час активності, функцій, характеру контакту із людиною, оберегів та застережень; з'ясування різночасових нашарувань у віруваннях про істоту.

Тема 9. Спроба класифікації української демонології (її умовність і складність)

9.1. Демонічні істоти, уявлення про які розвинулися на основі культури природи – природні духи: лісовик, польовик, водяник, болотяник, земляний дух, русалка польова, водяна, лісова (мавка, нявка), богині, лісна, повітрулі та ін.

Природні духи як результат оживлення, одухотворення та обожествлення явищ і реалій природного середовища.

9.2. Демонічні істоти, уявлення про які розвинулися на основі культури предків:

1) так звані "**хатні духи**": домовик (гуцульські, бойківські регіоналізми – хованець, годованець, Федь), пасічник; скарбник, одмінник.

2) **духи предків**: дідо, деди (поліський регіоналізм); русалка, мавка.

Духи предків як реалізація уявлень про смерть та вшанування померлих у напрямі перетворення у давній свідомості померлих прабатьків і прародичів у істот вищого, божественного, міфічного характеру.

3) "грішні" духи, "покутники": убиті – страдчата, потерчата; самогубці – повішальник, потопельник; умерлі "грішники" (власне покутники) – мрець; опир (упир) – дводушник.

"Покутники" як реалізація давніх уявлень про смерть (ненормальну, неприродну; раптову, наглу смерть, вбивство, самовбивство) та культу померлих. Домінуючий характер взаємодії цієї категорії істот із людиною – єдині потенційно небезпечні істоти української демонології. Обереги та застереження.

9.3. Люди, наділені надприродними властивостями (земні боги, непрості) – посередники між реальним світом і потойбічним – світом духів: – відьма (родима і вчені), відьмак; знахарка, знахар, мольфар, градівник, гадерка, інклюзник, вовкулака та ін.

Акцент на спеціалізації (сфері діяльності та послуг) цих істот.

Функція регулювання різноманітних сторін і моментів життя та діяльності селянина.

Обереги та застереження. Специфіка їх взаємодії. "Магічний фольклор" (замовляння, закляття, примовки тощо) у практиці "непростих".

Тема 10. Структурно-семантичний аналіз уявлень про демонічні істоти української міфології

10.1. Основні аспекти аналізу уявлень про демонічну істоту:

- 1) аналіз імені;
 - 2) походження істоти (міфологічна генеалогія);
 - 3) зовнішній вигляд;
 - 4) місце перебування та час активності;
 - 5) функції (специфікація) істоти, характер контакту із людиною
 - 6) обереги та застереження.
- З'ясування різночасових напашарувань у віруваннях про істоту.

10.2. Чорт як демонічна істота, у якій відбилася уся складність формування та еволюції давніх світоглядних уявлень українців.

Джерела:

1. Булашев Григорій. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. – Київ, 1992.
2. Галайчук Володимир. Демонологічні персонажі Середнього Полісся (за матеріалами експедиції) // Українська філологія: Школи. Постаті. Проблеми. – Львів, 1999. – Частина 2. – С. 471–485.
3. Гнатюк Володимир. Нарис української міфології. – Львів, 2000.
4. Гнатюк Володимир. Останки передхристиянського релігійного світогляду наших предків. [Частина] I–II // Етнографічний збірник. – Львів: Накладом НТШ, 1912. – Т. XXXIII. – С. V–XLII; Т. XXXIV. – С. V–XXIV.
5. Грінченко Борис. Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях. – Чернигов, 1895. – Выпуск 1: Рассказы, сказки, предания, пословицы, загадки и пр.
6. Знадобы до галицько-руської демонології. Зібрав Володимир Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів: Накладом НТШ, 1904. – Т. XV.
7. Знадобы до української демонології. Зібрав Володимир Гнатюк. Т. II. Выпуск 1 // Етнографічний збірник. – Львів: Накладом НТШ, 1912. – Т. XXXIII.
8. Знадобы до української демонології. Зібрав Володимир Гнатюк. Т. II. Выпуск 2 // Етнографічний збірник. – Львів: Накладом НТШ, 1912. – Т. XXXIV.
9. Малорусские народные предания и рассказы. Свод Михаила Драгоманова. – Киев, 1876.
10. Матеріали до гуцульської демонології. Записав у Зелениці Надвірнянського повіта, 1907–1908 Антін Онищук // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1909. – Т. 11. – С. 1–139.
11. Чубинский П.П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край... Материалы и исследования, собранные д. чл. П.П.Чубинским... – Том первый: Верования и суеверия. Загадки и пословицы. Колдовство. – С-Петербург, 1872, – XXX, 224 с.

Література:

12. Денисюк Іван. Два міфологічні божества в поліських епіталамах // Вісник Львівського університету. Серія українська фольклористика. – Львів, 1999. – Вип. 29. – С. 41–48.
13. Зеленин Д. Восточнославянская мифология / Пер. с нем.: Russische (Ostslavische) Volkskunde von D.Zelenin. Berlin; Leipzig, 1927. – Москва: Наука, 1991. – 507 с.
14. Зеленин Д. Очерк русской мифологии. – СПб, 1916. – Вып. 1: Умершие неестественной смертью и русалки.
15. Кутельмах Корнелій. Русалки в повір'ях поліщуків // Записки НТШ. – Львів, 2001. – Т. ССХІІ. – С. 87–154.
16. Костомаров Николай. Славянская мифология // Костомаров Микола. Слов'янська міфологія. – Київ: Либідь, 1994. – С. 201–256.
17. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. – Київ, 1992.
18. Мифологический словарь / Под ред. Е.Мелетинского. – Москва, 1991.
19. Мифы народов мира: Энциклопедия: В 2 т. / Второе издание. – Москва, 1987. – Т. 1 (А-К); 1988. – Т. 2 (К-Я).
20. Сумцов Николай. Колдуны, ведьмы и упыри. – Харьков, 1891.
21. Українські міфи, демонологія, легенди. – Київ, 1992.
22. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – Київ, 1991.

Змістовий модуль 4 (факультативний):

ПОЛЬОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ СВІТОГЛЯДНИХ УЯВЛЕНЬ, ВІРУВАНЬ

Тема 11. Методика польового дослідження традиційних світоглядних уявлень.

Особливості побутування, носії традиційних світоглядних уявлень.

Основні методи, прийоми і способи фіксації традиційних світоглядних уявлень.

Література:

1. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження: Навчальний посібник. – Львів, 2008. – 288 с., іл.
2. Вовчак Андрій, Довгалюк Ірина. Документування фольклорної традиції. Засади організації і проведення фольклористичного польового дослідження, транскрибування й архівування зібраного фольклорного матеріалу: Методичні рекомендації для студентів філологічного факультету (напрямок підготовки 6.020303 – філологія: українська мова та література) / Видання друге, доповнене. – Львів, 2015. – 52 с.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	пр	сем	інд	ср		л	пр	сем	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Теорія міфології. Загальні поняття і категорії												
Тема 1. Поняття "міф", "міфологія". Природа і походження міфу.		2				2						
Тема 2. Специфіка міфу.		2				2						
Тема 3. Класифікація міфів.		2				2						
Тема 4. Структурно-семантичний аналіз антропологічного міфу.		2				4						

Разом – зм. модуль 1	18	8				10						
Змістовий модуль 2. Вищі божества давніх українців доби Руської держави												
Тема 5. Джерела вивчення української міфології.		1				3						
Тема 6. Релігія давніх слов'ян і зокрема українців (основні аспекти)		2				3						
Тема 7. Вищі божества давніх українців доби Руської держави.		6				6						
Разом – зм. модуль 2	21	9				12						
Змістовий модуль 3. Українська демонологія												
Тема 8. Поняття "демонологія". Джерела вивчення української демонології.		1				2						
Тема 9. Спроба класифікація української демонології.		2				2						
Тема 10. Структурно-семантичний аналіз уявлень про демонічні істоти української міфології.		12				17						
Разом – зм. модуль 3	36	15				21						
Змістовий модуль 4. Польове дослідження традиційних світоглядних уявлень, вірувань												
Тема 17. Методика польового дослідження традиційних світоглядних уявлень, вірувань.		0	0			0						
Разом – зм. модуль 4	0	0	0			0						
Усього годин	75	32				43						

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Поняття "міф", "міфологія". Природа і походження міфологічного мислення. Джерела міфологічного світогляду первісних народів.	2
2.	Специфіка міфу.	2
3.	Класифікація міфів. Категорії міфічних істот: прапредки (першопредки, прабатьки, праістоти); культурні герої; деміугри; трікстери; духи; боги.	2
4.	Структурно-семантичний аналіз антропологічного міфу.	4
5.	Джерела вивчення української міфології: давні історико-літературні пам'ятки релігійного та світського змісту (українські й іноземні).	3
6.	Ідея єдиного верховного, головного бога у слов'ян і конкретно в давніх українців.	2
7.	Спеціалізація найзначніших проявів "єдиного бога" в окремі нові божества.	1
8.	Вищі божества давніх українців доби Руської держави: Перун, Хорс, Дажбог, Стрибог, Симаргл, Мокош, Велес. Семантика, функції вищих божеств давніх українців.	6
9.	Поняття "демонологія". Джерела вивчення української демонології.	2
10.	Спроба класифікація української демонології. Демонічні істоти, які розвинулися на основі культу природи: основні аспекти аналізу.	6
11.	Спроба класифікація української демонології. Демонічні істоти, які розвинулися на основі культу предків: основні аспекти аналізу.	7

12.	Спроба класифікація української демонології. Люди, наділені надприродними властивостями: основні аспекти аналізу.	6
13.	Індивідуальне польове дослідження традиційних світоглядних уявлень українців сучасності.	0
	Разом	43

10. Методи контролю

Викладацькі методи: засвоєння матеріалу курсу здійснюється за допомогою системи методів викладання і навчання: лекційний виклад теоретичного матеріалу; унаочнення текстами фольклорних творів, іконографічним матеріалом; самостійна праця студентів з фольклорно-літературними текстами (практичний аналіз змісту і форми твору), теоретичними дослідженнями; підготовка усних виступів та реферативних доповідей; диспути з проблемних питань та ін.

Методи контролю: поточний контроль за якістю засвоєння матеріалу курсу здійснюється частково на лекціях (методом активізації набутих знань) та головно на практичних заняттях за допомогою фронтального опитування, обговорення усних відповідей та реферативних виступів, контрольних завдань, контрольних зрізів.

11. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Поточне тестування та самостійна робота														Підсумковий тест (залік)	Сума
Змістовий модуль № 1					Змістовий модуль № 2				Змістовий модуль № 3				Змістовий модуль № 4		
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12	T 13	T 14	50	100
4	2	2	2	4	2	2	4	4	2	2	6	6	10		

T 1, T 2 ... T 9 – теми змістових модулів

Оцінювання знань студента здійснюється за 100-бальною шкалою (для екзаменів і заліків).

Максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів з дисципліни, яка завершується екзаменом, становить за поточну успішність 50 балів, на екзамені – 50 балів;

При оформленні документів за екзаменаційну сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

12. Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Оцінка ECTS	Оцінка в балах	За національною шкалою		
		Екзаменаційна оцінка, оцінка з диференційованого заліку		Залік
A	90–100	5	Відмінно	Зараховано
B	81–89	4	Дуже добре	
C	71–80		Добре	
D	61–70	3	Задовільно	
E	51–60		Достатньо	

Протягом семестру проводиться не менше двох модулів або колоквиумів чи контрольних робіт або інших видів контролю. Максимальна кількість балів, яка встановлюється для цих видів контролю, а також відповідність оцінок FX та F у шкалі ECTS, у балах та національній шкалі визначається Вченими радами факультетів або кафедрами, які забезпечують викладання відповідних дисциплін.

13. Рекомендована література

Джерела:

1. Булашев Григорій. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. – Київ, 1992.

2. *Галайчук Володимир*. Демонологічні персонажі Середнього Полісся (за матеріалами експедиції) // *Українська філологія: Школи. Постаті. Проблеми*. – Львів, 1999. – Частина 2. – С. 471–485.
3. *Гельмольд*. Славянская хроника. – Москва, 1963.
4. *Гнатюк Володимир*. Нарис української міфології. – Львів, 2000.
5. *Гнатюк Володимир*. Останки передхристиянського релігійного світогляду наших предків. [Частина] I–II // *Етнографічний збірник*. – Львів: Накладом НТШ, 1912. – Т. XXXIII. – С. V–XLII; Т. XXXIV. – С. V–XXIV.
6. *Грінченко Борис*. Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях. – Чернигов, 1895. – Выпуск 1: Рассказы, сказки, предания, пословицы, загадки и пр.
7. Знадоби до галицько-руської демонології. Зібрав *Володимир Гнатюк* // *Етнографічний збірник*. – Львів: Накладом НТШ, 1904. – Т. XV.
8. Знадоби до української демонології. Зібрав *Володимир Гнатюк*. Т. II. Випуск 1 // *Етнографічний збірник*. – Львів: Накладом НТШ, 1912. – Т. XXXIII.
9. Знадоби до української демонології. Зібрав *Володимир Гнатюк*. Т. II. Випуск 2 // *Етнографічний збірник*. – Львів: Накладом НТШ, 1912. – Т. XXXIV.
10. *Літопис Руський / За Іпатським списком* переклад *Леонід Махновець*. – Київ: Дніпро, 1989.
11. Малорусские народные предания и рассказы. Свод *Михаила Драгоманова*. – Киев, 1876.
12. Матеріали до гуцульської демонології. Записав у Зелениці Надвірнянського повіта, 1907–1908 *Антін Онищук* // *Матеріали до українсько-руської етнології*. – Львів, 1909. – Т. 11. – С. 1–139.
13. *Проконий Кесарийский*. Война с готами. – Москва, 1950.
14. Слово о походе Игоревім Игоря сына Святославоваго внука Олеговаго / *Передне слово*, переклад та примітки *Павла Салевича*. – Львів, 1999.
15. *Титмар Мерзебургский*. Хроника: В 8 книгах. – Москва, 2009. – Книга 6. – С. 102–103.
16. *Чубинский П.П.* Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край... Материалы и исследования, собранные д. чл. П.П.Чубинским... – Том первый: Верования и суеверия. Загадки и пословицы. Колдовство. – С-Петербург, 1872, – XXX, 224 с.

Література:

1. *Bruckner A.* Mitologia słowiańska. – Kraków, 1918.
2. *Аничков Е.В.* Язычество и древняя Русь. – Москва, 1914.
3. *Вовчак Андрій, Довгалюк Ірина*. Документування фольклорної традиції. Засади організації і проведення фольклористичного польового дослідження, транскрибування й архівування зібраного фольклорного матеріалу: Методичні рекомендації для студентів філологічного факультету (напрямок підготовки 6.020303 – філологія: українська мова та література) / *Видання друге, доповнене*. – Львів, 2015. – 52 с.
4. *Глушко Михайло*. Методика польового етнографічного дослідження: Навчальний посібник. – Львів, 2008. – 288 с., іл.
5. *Грушевський Михайло*. Історія України-Русі. – Київ, 1994. – Т. 1.
6. *Грушевський Михайло*. Початки і розвій словесного мистецтва // *Грушевський Михайло*. Історія української літератури: У 6 т., 9 кн. – Київ, 1993. – Т. 1. – С. 59–77.
7. *Денисюк Іван*. Два міфологічні божества в поліських епіталамах // *Вісник Львівського університету*. Серія українська фольклористика. – Львів, 1999. – Вип. 29. – С. 41–48.
8. *Денисюк Іван*. Міфологічні істоти у топонімах та фольклорі Волинського Полісся // *Денисюк Іван*. Літературознавчі та фольклористичні праці: У 3 т., 4 кн. – Львів, 2005. – Т. 3.
9. *Зеленин Д.* Восточнославянская мифология / Перевод с нем.: Russische (Ostslavische) Volkskunde von D.Zelenin. Berlin; Leipzig, 1927. – Москва: Наука, 1991. – 507 с.
10. *Зеленин Д.* Очерк русской мифологии. – СПб, 1916. – Вып. 1: Умершие неестественной смертью и русалки.
11. *Кагаров Е.* Религия древних славян. – Москва, 1918.
12. *Колесса Філарет*. Про вагу наукових дослідів над усною словесністю // *Колесса Філарет*. Фольклористичні праці. – Київ, 1970. – С. 17–33.
13. *Костомаров Н.* Славянская мифология // *Костомаров М.* Слов'янська міфологія. Київ: Либідь, 1994. С. 201–256.

14. *Костомаров Николай*. Несколько слов о славяно-русской мифологии в языческом периоде, преимущественно в связи с народною поэзиею [1872] // Етнографічні писання Костомарова. Зібрані заходом Академічної комісії української історіографії. За редакцією акад. Михайла Грушевського. – Київ, 1930. – С. 283–298 (або у книзі: *Костомаров М.* Слов'янська міфологія. – Київ: Либідь, 1994. – С. 257–279).
15. *Костомаров Николай*. Славянская мифология // *Костомаров Микола*. Слов'янська міфологія. – Київ: Либідь, 1994. – С. 201–256.
16. *Кун М.А.* Легенди і міфи Стародавньої Греції. – Київ, 1967 (або інші видання).
17. *Кутельмах Корнелій*. Русалки в повір'ях поліщуків // Записки НТШ. – Львів, 2001. – Т. ССХІІ. – С. 87–154.
18. *Максимович Михайло*. Дні і місяці українського селянина. – Київ: Обереги, 2002.
19. *Мирча Элиаде*. Аспекты мифа / Перевод з французского. 3-е издание. – Москва, 2005.
20. *Митрополит Іларіон*. Дохристиянські вірування українського народу. – Київ: Обереги, 1992.
21. *Митрополит Іларіон*. Дохристиянські вірування українського народу. – Київ, 1992.
22. Мифологический словарь / Под ред. Е.Мелетинского. – Москва, 1991.
23. Мифы народов мира: Энциклопедия: В 2 т. / Второе издание. – Москва, 1987. – Т. 1 (А-К); 1988. – Т. 2 (К-Я).
24. *Нагорнюк Олексій*. Народна топографія // Етнокультура Рівненського Полісся / Упорядник Віктор Ковальчук. – Рівне, 2009. – С. 239–264.
25. *Скуратівський В.* Мандрівка до Русалій // Берегиня. – Київ, 1993–1994. – № 2–3.
26. *Сумцов Николай*. Колдуны, ведьмы и упыри. – Харьков, 1891.
27. *Токарев С.А., Мелетинский Е.М.* Мифология // Мифы народов мира: Энциклопедия: В 2 т. / Второе издание. – Москва, 1987. – Т. 1 (А-К). – С. 11–20.
28. Українські міфи, демонологія, легенди. – Київ, 1992.
29. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – Київ, 1991.
30. *Фаминцын А.С.* Божества древних славян. – СПб, 1884. – 331 с.
31. *Франко І.* Гесіод і його твори. Теогонія (Походження богів) // *Франко І.* Зібр. творів: У 50 т. Т. 8. Київ, 1977. С. 314–342.
32. *Франко І.* Як виникають народні пісні // *Франко І.* Зібр. творів: У 50 т. Т. 27. Київ, 1980. С. 57–65.
33. *Франко Іван*. Гесіод і його твори. Теогонія (Походження богів) // *Франко Іван*. Зібрання творів: У 50 т. – Київ, 1977. – Т. 8. – С. 314–342.
34. *Франко Іван*. Як виникають народні пісні // *Франко Іван*. Зібрання творів: У 50 т. – Київ, 1980. – Т. 27. – С. 57–65.
35. *Фрезер Дж.* Золотая ветвь. Исследования магии и религии. – Москва; Ленинград, 1931. – 332 с.
36. *Цинкаловський О.* Стара Волинь і Волинське Полісся (Краєзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 року): У 2 т. – Вінніпег: Накладом Товариства "Волинь", 1984. – Т. 1–2.

14. Інформаційні ресурси

1. Електронний диск (із онлайн-доступом) дисципліни "Українська міфологія та демонологія" із навчальними матеріалами до курсу (фольклорними текстами, науково-теоретичною та методичною літературою, аудіовізуальними ілюстраціями). – Режим доступу: обмежений, лише з навчальною метою (доступ до диску надає лектор).
2. Електронна навчальна бібліотека української фольклористики / Лабораторія фольклористичних досліджень. – Режим доступу: <https://labs.lnu.edu.ua/folklore-studies/proekty/elektronna-navchalna-biblioteka-ukrajinskoji-folklorystyky>
3. Електронний архів українського фольклору. – Режим доступу: <https://folklore-archive.org.ua/>